

Att ställa frågor om våld

Personal inom hälso- och sjukvården har en nyckelroll när det gäller att upptäcka våldsutsatthet. Många, framför allt, kvinnor söker vård för akuta skador eller kroniska besvär orsakade av våld. Men om de inte får en direkt fråga kanske de väljer att inte berätta om sina erfarenheter. Alla bör få frågor om våld rutinmässigt då det finns både förövare och offer bland både män och kvinnor.

Att fråga alla på misstanke eller annan indikation innebär att fördomar och stereotypa föreställningar om våld riskerar att påverka vilka som tillfrågas. Detta problem kringgås om alla patienter får frågor om våldsutsatthet. Den vårdpersonal som ställer frågor om våld slipper avgöra vem som ska tillfrågas och vem som inte ska tillfrågas. Detta bidrar till trygghet både för den som ställer frågor och den som blir tillfrågad. Det finns starkt vetenskapligt stöd för att våld påverkar hälsan negativt på flera sätt. För att vårdgivaren ska kunna erbjuda en god vård enligt hälso- och sjukvårdslagen är det därför nödvändigt att undersöka om våld är orsaken till sjukdom och ohälsa.

Om misstanke finns ska frågor ställas så fort som möjligt. Fråga gärna vid flera olika tillfällen – många patienter berättar inte direkt om erfarenheter av våld. Upprepade och direkta frågor i en tillitsfull situation ökar sannolikheten att patienten ger ett uppriktigt svar. Det gäller både barn och vuxna.

Genom att rutinmässigt ställa frågor om våld visar chefer, lärare, hälso- och sjukvården och tandvården att de tycker att det är en viktig del i bedömningen av personalens-/elevens- eller patientens hälsa. En direkt ställd fråga kan få personen att reflektera över sin situation för att sedan ta ställning till om och hur hen vill förändra den. Även om 9 av 10 tillfrågade svarar nej första gången de får frågan startar ändå en process som många gånger gör att svaret blir ja vid en framtida fråga.

Dokumentnummer: Ifylls ej

Verksamhet: Den verksamhet rutinen omfattar

Godkännare: Befattning/instans

Upprättare: Befattning

Gäller från: Datum

Version: Siffror

Informationssäkerhet: K (2) R (2) T (2) S (2)

Referens: ISO 9001 (1,2,3) 14001 (1,2,3) 27001 (1,2,3)
SOSFS (1,2,3)

Få berättar spontant

Studier har visat att kvinnor mycket sällan berättar spontant att de har utsatts för våld. De allra flesta har sällan något emot att få frågor om detta. Frågor kan ställas på olika sätt, men tänk på att vara tydlig och tala i klarspråk. Det viktiga är att en talar med personen i enrum. Många uppskattar om det framgår att alla får frågan om våld eftersom det handlar om ett omfattande folkhälsoproblem. Ibland kan det vara bra att börja med mer allmänna frågor innan man ställer frågor om våld. Både direkta och indirekta frågor fungerar. Eftersom alla inte har en klar bild av vad som definieras som våld kan det också vara viktigt att komma med konkreta exempel. Se gärna [Duluth-hjulet](#) (Bilaga 4) för en tydligare bild om makt, kontroll och en jämställd relation.

Att tänka på

- Samtala med personen i enrum.
- Vid behov av tolk använd helst telefontolk, utbildad i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR).
- När frågor om våld ställs är det viktigt att definiera vad våld är samt presentera syftet med frågorna.
- Ställ frågan till vuxna patienter, som berättar om egen erfarenhet av våld, om det finns barn som lever hemma eller på annat sätt är nära den som är utsatt/utsätter.
- Informera om anmälningsplikten (undantag se nedan) vid misstanke om ett barn far illa enligt 14 kap.1 § SoL.
- Vid misstanke om brott mot barn där vårdnadshavare är misstänkt utövare ska vårdnadshavare inte informeras om att anmälan till socialtjänst eller polis är gjord. Brottsbalken kap 3,4,6.
- Vid misstanke om brott mot barn där HRV misstänks, ska varken vårdnadshavare eller annan släkt informeras om anmälan.

Dokumentnummer: Ifylls ej

Verksamhet: Den verksamhet rutinen omfattar

Godkännare: Befattning/instans

Upprättare: Befattning

Gäller från: Datum

Version: Siffror

Informationssäkerhet: K (2) R (2) T (2) S (2)

Referens: ISO 9001 (1,2,3) 14001 (1,2,3) 27001 (1,2,3)
SOSFS (1,2,3)

Vid misstanke eller bekräftelse om våld - Ställ frågan om barn i familjen

Personen ska tillfrågas om det finns minderåriga barn i familjen. Svarar patienten ja på den frågan ställs följdfrågor:

- Vart finns barnen finns nu?
- Be gärna patienten berätta om hur barnet mår och om det föreligger någon fara för barnet?
- Fråga om hen känner till om barnet blir utsatt för våld i någon form (att uppleva våld i hemmet räknas som psykisk misshandel).
- En anmälan till socialtjänsten ska göras enligt kap 14, 1 § SoL. Informera om varför. Det räcker med en oro för barnet/barnen för att anmälan ska göras.

Hur frågor om våld kan ställas till vuxna:

Ställ konkreta frågor med exempel på våldshandlingar eftersom många inte definierar det de varit med om som våld. Tänk på att psykiskt våld även kan utövas till exempel via telefon och över internet. Frågor om våld bör delas upp i fysiskt, psykiskt och sexuellt våld eftersom många annars likställer våld med fysiskt våld. En person som utsätts för en våldstyp utsätts ofta även av andra våldstyper.

Exempelvis kan den som är utsatt för fysiskt våld också bli utsatt för psykiskt och sexuellt våld. Fråga om alla tre delar för att kartlägga våldet.

För barn, äldre och personer med funktionsnedsättning som är i stort behov av stöd och hjälp bör frågor om brister i omsorgen ställas. Frågor om ekonomiskt våld kan ställas för att upptäcka andra typer av våldsutsatthet. Fråga alltid patienten i enrum. Det gäller även patienter som har svårt att kommunicera på grund av en funktionsnedsättning. Då kan pictogram användas.

Exempel på frågor till vuxna

De initiala frågorna syftar till att påbörja ett samtal om våld på ett sätt som skapar

Dokumentnummer: Ifylls ej

Verksamhet: Den verksamhet rutinen omfattar

Godkännare: Befattning/instans

Upprättare: Befattning

Gäller från: Datum

Version: Siffror

Informationssäkerhet: K (2) R (2) T (2) S (2)

Referens: ISO 9001 (1,2,3) 14001 (1,2,3) 27001 (1,2,3) SOSFS (1,2,3)

tillit. Frågorna rör rädsla, oro eller erfarenheter av att bli utsatt för våld och är inte lika ingående som de uppföljande frågorna.

- *Vi vet att många är utsatta för våld och hot i nära relationer. Det påverkar ofta hälsan och därför brukar vi fråga patienter om det.*
- *Hur är det för dig, är det någon som har gjort något mot dig som inte känns okej?*
- *Hur har du det hemma? Hur har du det i din relation?*
- *Är du rädd för någon i din närhet? Har du blivit illa behandlad av någon i din närhet?*

Uppföljningsfrågor:

Uppföljningsfrågorna täcker fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt omsorgssvikt och syftar till att systematiskt kartlägga våldsutsatthet. Du kan välja de frågor och exempel som är relevanta beroende på situation. Fråga alltid om patienten har upplevt våld under senaste året och/eller tidigare i livet.

Fysiskt våld

- *Har någon exempelvis knuffat, slagit, sparkat, tagit stryptag eller på annat sätt skadat dig fysiskt?*

Psykiskt våld

- *Har någon trakasserat dig, kallat dig nedsättande saker eller på annat sätt betett sig kränkande? Har någon hotat dig?*
- *Är det något du vill göra som du inte får, eller något du tvingas göra som du inte vill? Är det exempelvis någon som kontrollerar vem du träffar eller var du befinner dig?*

Sexuellt våld

- *Har någon tagit på dig på ett sätt som inte känns okej eller tvingat dig till sexuella handlingar? Exempelvis orala, anala eller vaginala samlag?*

Brister i omsorg

- *Har någon hindrat dig från att använda käpp, rullstol eller hjälpmedel? Hindrat dig från att ta din medicin, få mat och dryck, komma upp ur sängen eller till badrummet?*

Dokumentnummer: Ifylls ej

Verksamhet: Den verksamhet rutinen omfattar

Godkännare: Befattning/instans

Upprättare: Befattning

Gäller från: Datum

Version: Siffra

Informationssäkerhet: K (2) R (2) T (2) S (2)

Referens: ISO 9001 (1,2,3) 14001 (1,2,3) 27001 (1,2,3) SOSFS (1,2,3)

Har någon annan tagit kontroll över din ekonomi?

Anmälningssplikt barn som far illa

– Har du barn under 18 år? Bor de med dig eller har du regelbundet umgänge med dem? Har barnet/barnen själva varit utsatta för våld?

Med "barn" avses biologiska barn, barn som stadigvarande sammanbor med offret/våldsutövaren och barn som hen har vårdnaden om.

Hur frågor om våld kan ställas till barn:

När barn tillfrågas om våld är syftet inte att kartlägga utsattheten i detalj. Istället är syftet att besluta huruvida en orosanmälan ska göras eller inte. Alla skador på små barn som de utifrån sin ålder och mognadsgrad inte kan ha tillfogat sig själva ska leda till en orosanmälan. Vid misstanke om att barn far illa ska anmälan göras. Personalen behöver alltså inte veta med säkerhet vad som hänt. Orosanmälan ska göras genast efter att misstanke uppstått. Informera vårdnadshavare om anmälningssplikten men tänk på att när misstanke om brott mot barn där vårdnadshavare är misstänkt utövare ska vårdnadshavare inte informeras om att anmälan till socialtjänst är gjord. Vid misstanke om brott mot barn där hedersrelaterat våld och förtryck misstänks, ska varken vårdnadshavare eller annan släkt informeras om anmälan.

Det kan vara till hjälp att inledningsvis prata i allmänna termer:

– Som läkare/sjuksköterska träffar jag många barn och jag vet att en del barn upplever saker som inte är okej. Det kan vara att någon behandlar dem illa. Ibland är vuxna elaka mot barn och gör saker som gör barn rädda. Det kan vara att den vuxne slår, håller fast barnet hårt eller tvingar det att göra saker som barnet inte tycker om.

Anpassa frågorna efter ålder och mognadsgrad. Ställ undersökande frågor, särskilt till mindre barn:

– Vad händer när ni bråkar hemma? Vad gör dina föräldrar då? Hur känns det?

Ställ frågor som är konkreta och ge exempel på utsatthet:

- Har någon slagit dig?*
- Är du rädd för någon hemma?*
- Har någon tagit på dig på ett sätt som inte känns okej?*

Dokumentnummer: Ifylls ej

Verksamhet: Den verksamhet rutinen omfattar

Godkännare: Befattning/instans

Upprättare: Befattning

Gäller från: Datum

Version: Siffror

Informationssäkerhet: K (2) R (2) T (2) S (2)

Referens: ISO 9001 (1,2,3) 14001 (1,2,3) 27001 (1,2,3) SOSFS (1,2,3)

För att identifiera hedersrelaterat våld och förtryck (HRV):

- *Finns det saker du vill göra som du inte får?*
- *Finns det saker du inte vill göra som du tvingas till av din familj?*
- *Vad måste du göra som du inte vill?*
- *Känner du en oro för att åka utomlands?*
- *Känner du dig pressad att göra saker som du inte vill?*
- *Känner du att du inte har samma frihet som andra i din egen ålder?*
- *Känner du dig hotad?*
- *Är du utsatt för våld eller kränkningar?*
- *Är du eller någon annan flicka eller kvinna i din familj omskuren?*
- *Har du syskon under 18 år som är utsatta för HRV?*

Att upptäcka våldsutövare

Att utsätta andra för våld i en nära relation har också ett starkt samband med ohälsa. Våldsutövare kan ofta ha liknande symptom som de våldsutsatta. De kan söka sig till vården för andra orsaker såsom problem med alkohol, hjärta, depression eller andra psykiska eller sociala problem. Tecken kan också vara att personen visar ilska eller undertryckt vrede eller kommer med anklagelser mot en medföljande anhörig i en vårdsituation. Var uppmärksam på att en person som är våldsutsatt också kan vara våldsutövare. Informera att patienten kan få stöd av kurator eller annan lämplig personal. Informera även om kommunala insatser för våldsutövare via exempelvis socialtjänsten.

För att fråga om våldsutövning gäller också att använda konkreta exempel:

- *Händer det att du blir arg eller frustrerad på dina familjemedlemmar?*
- *Har det hänt att du har haft svårt att kontrollera din ilska?*
- *Har du höjt rösten, slagit i dörrar eller varit aggressiv på andra sätt mot din partner eller någon i din familj?*

Dokumentnummer: Ifylls ej

Verksamhet: Den verksamhet rutinen omfattar

Godkännare: Befattning/instans

Upprättare: Befattning

Gäller från: Datum

Version: Siffror

Informationssäkerhet: K (2) R (2) T (2) S (2)

Referens: ISO 9001 (1,2,3) 14001 (1,2,3) 27001 (1,2,3)
SOSFS (1,2,3)